

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LX, кн. 1, 2016 г.
Кръгла маса *Специализирани видове туризъм – предизвикателства и перспективи*
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LX, book 1, 2016
Round table *Special forms of tourism – challenges and prospects*

**ПРЕДИМСТВА НА КОНЦЕПЦИЯТА „БАВЕН ТУРИЗЪМ” В КОНТЕКСТА
НА ТРАНСФОРМАЦИИТЕ В ТУРИЗМА**
**ADVANTAGES OF THE CONCEPT *SLOW TOURISM* IN THE CONTEXT
OF THE TRANSFORMATIONS IN TOURISM**

Велина Казанджиева*, Георгина Луканова
Velina Kazandzhieva*, Georgina Lukanova

Икономически университет – Варна
University of Economics – Varna

* E-mail: velina_kaz@ue-varna.bg

Abstract

Extending the *slow life* concept to the field of leisure, recreation and travel has led to the emergence of new forms of tourism, defined as *slow*. They are seen as an alternative to the mainstream holidays. The main purpose of the article is to identify the benefits of slow tourism. The research methods used are as follows: organization and systematization of information and data; evaluation and interpretation of mainly indirect specialized publications. A conceptual definition of slow tourism is suggested in the research and the evolution of its theoretical and applied model is traced. It combines essential features of three basic concepts: slow living, slow food, slow cities. Leading transformations in tourism demand are systemized. The most important advantages of slow tourism are such as integral nature, various rehabilitation and cognitive impacts on visitors, significant potential for gaining competitive advantages of the destinations, impact on the image of the tourist places and segmentation of demand, maintaining the harmony and balance between the tourism industry and its surroundings .

Key words: slow travel, slow tourism, cittaslow, slow food.

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните години засилването на потребностите и мотивацията за реализиране на самостоятелни пътувания, изграждането на устойчиви взаимоотношения и преживяването на неочаквани истории са тенденции, които все по-силно се налагат и утвърждават. Забързаното обикаляне по музеи и забележителности отстъпва пред забавяне на темпото и умерения начин на живот, в т.ч. по време на почивката чрез т.нар. бавно пътуване (*slow travel*). То съдейства за възстановяване на хармонията и вътрешния баланс на индивида, които са в основата на същността на концепцията бавен живот (*slow life*). Нейният комплексен здравословен ефект върху човешкия

организъм неизменно се свързва и с бавното хранене (slow food) като контрапункт и антипод на бързо приготвената и с не особено ценни качества храна (fast food). Движението е в основата на появата и развитието на специфичен урбанистичен модел, наречен бавен град (cittaslow) като комплексен подход и ефективен начин за поддържане на баланса между глобализацията и уникалната атмосфера на населените места, някои от които са обект на туристически интерес.

В резултат на разширяване на обхвата на приложение на слоулайф концепцията в сферата на отдиха, рекреацията и пътуванията, се появяват нови форми на туризъм, дефинирани като „бавни“. Те се възприемат като алтернатива на масовите традиционни туристически ваканции. Бавният туризъм (slow tourism) е нововъзникващо явление, което е слабо проучено и недостатъчно изследвано. Повечето налични публикации характеризират профила на потребителя, практикуващ бавен туризъм, анализират и интерпретират отделни данни, специфични казуси и проекти, представящи различни аспекти от развитието му.

Настоящата разработка има обзорен характер и обобщава резултати от проучвания относно приложението на концепцията *бавен туризъм* в контекста на динамиката на съвременните туристически пътувания. В нея са представени текущи изследвания по темата, с акцент върху нови публикации, като са разгледани особеностите в проявлението на концепцията в условията на трансформиращо се туристическо търсене. Водеща **хипотеза** в разработката е, че реализацията на идеите и разбиранията за умерена почивка и забавено темпо на туристически пътувания е съвременна форма на устойчиво и отговорно туристическо потребление, основана на съпротивата и противопоставянето на масовия туризъм.

Основната цел в проучването е на основата на концептуален модел на бавния туризъм да се определят предимствата му в сравнение с масовия, в контекста на промените в търсенето на туристите. За постигане на целта са изпълнени следните **изследователски задачи**:

- проучване на специализирани информационни източници, пряко и косвено свързани с темата;
- обща характеристика и представяне на концепцията бавен туризъм;
- систематизиране на водещи положителни ефекти от реализацията на идеите, заложен в нея.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Наборът от изследователски методи, използвани за постигане на целта в изследването и решаване на формулираните задачи включва: *организиране и систематизиране* на информация и данни в специализираните издания; *оценка и интерпретиране* на публикувани, предимно непреки материали.

През последното десетилетие бавните пътувания *набират популярност* и притежават потенциал за *растеж* според изследване на Асоциацията на американските туроператори (Wilkening, 2008). Произходът им е резултат от развитието на по-широкообхватната концепция за забавяне

на темпото на съвременния начин на живот (slow life). Поддръжниците на бавното пътуване препоръчват преоткриване на продължителното странстване и постигане на устойчива и хармонична връзка с посещаваните места. Като алтернатива на масовите пътувания се предлага по-продължителен престой на едно и също място, с постепенно опознаване на околността и нейните местни жители.

В доклад на Euromonitor International за глобалните тенденции на туристическия пазар в западноевропейските страни е отбелязано, че бавното пътуване е *перспективна алтернатива* за противодействие на стреса и напрежението чрез пряк контакт с природата и наслада от малките удоволствия (WTM Report, 2007: 4). **Концептуален модел** на бавния туризъм за първи път е представен в разработката „Бавни градове, бавно хранене: в търсене на модел за развитие на бавен туризъм” (Lowgu & Lee, 2011). С помощта на качествени методи за изследване на вторични данни и първична информация, комбинирани с критичен анализ и интерпретация, авторите конструират теоретичен модел на бавния туризъм. Съществени структурни елементи в него са т.нар. конвивиуми: местни общности, чиито членове споделят принципите на бавното хранене. В обособените локални структури, защитени уникални продукти от местната кулинарна традиция, застрашени от изчезване, са превърнати в поминък на местното население.

Бюлетинът на СOT за Азиатско-тихоокеанския регион (UNWTO, 2012: 23) посвещава специален раздел на бавния туризъм. Основните изводи са, че местните общности, особено тези в отдалечените и селските райони, имат възможност да подобрят условията на средата, която обитават. Това може да се постигне чрез стратегически икономически ползи от реализацията на интегралния модел на бавния туризъм. Появата на бавното пътуване допълва и обогатява представата за по-широкото съвременно възприятие за благосъстояние и просперитет на местните общности. Бавният туризъм е инструмент за позициониране на нетрадиционни и немасови форми на забавления и развлечения по време на почивката, в периферни автентични райони, извън класическите туристически дестинации.

Книгата „Бавен туризъм: преживявания и мобилност” (Fullagar et al., 2012) представя по-обстойно и подробно еволюцията на бавните пътувания. В нея се изследват: общите им ефекти за туризма и населените места; въздействията на бавния туризъм върху преживяванията на туристите; влиянията му върху желанието и мотивацията за опознаване на света по различен и нестандартен начин. Целта е комплексните и разнопосочни последици от бавния туризъм да се анализират на различни равнища (глобално, локално), в пространствено-времеви, социокултурен и природен аспект.

По отношение на научните публикации на български език, пряко свързани с разглежданата тема, ще отбележим, че такива липсват, с изключение на статията „Предизвикателства и перспективи пред концепцията бавен туризъм” (Neshkov & Kazandzhieva, 2015). Целта ѝ е да насочи вниманието и да провокира дискусията относно проблемите и насоките за

развитие на бавния туризъм на основата на неговите същностни характеристики. В популярните издания се срещат малко на брой разработки, предимно кратки статии, посветени на бавното пътуване и слоулайф концепцията, които по косвен начин обръщат внимание на бавния туризъм чрез съвети за: намаляване на темпото в ежедневието; балансирано и здравословно хранене; практикуване на хоби през ваканцията и др.

Интересен и задълбочен поглед върху същността на пътуването е представен в преведената на български език книга „Изкуството да пътуваш бавно” (Kiyran, 2014). Популярният британски автор на пътеписи изследва причините за трансформацията на изпълнените с вълнуващи преживявания пътешествия в масови пътувания и стандартни пакетни почивки. Професионалният пътешественик, наричан „Рицарят на бавното пътуване”, убедително защитава тезата, „че пред злободневната инерция на дните предпочита бавните и смислени пътешествия със забавен ход и удоволствие от самия път, отвъд комфорта на контролираната екскурзия” (Kiyran, 2014: 186). Задълбочена интерпретация на слоулайф философията като цяло е представена и в романа „Бавността” на чешкия писател Милан Кундера, според когото: „В житейската математика бавното приема формата на две прости равенства: степента на забавеност е пряко пропорционална на силата на паметта; степента на ускореност е правопрпорционална на силата на забравата” (Kundera, 2011: 52).

Прегледът на представените основни трудове и публикации позволява определяне на водещите предимства на бавния туризъм в съответствие с принципите на устойчивото и хармоничното развитие, в комбинация с отговорното потребление на туристите.

РЕЗУЛТАТИ

Туризмът се променя, а с това се трансформират търсенето и очакванията на съвременните („новите”) туристи, както и техният интерес към разнообразни преживявания по време на ваканцията. Потребностите им са различни в сравнение с началния етап от масовизацията на туристическите пътувания. Все повече се ценят уникалните и автентични преживявания и богатият туристически опит. Съвременните ценности и особеностите в потреблението на туристите са движещите сили на модерния туризъм. Днешният турист е опитен и гъвкав в оползотворяването на свободното време, независим в избора си, чувствителен към околната среда и устойчивото развитие. Той демонстрира уважение и респект към бита и културата на приемащата общност като общува активно с местните жители; търси да съпреживее и научи повече за нея по време на престоя, отколкото да стои пасивен и да бъде в ролята на безучастен страничен наблюдател (Stănciulescu et al., 2011).

Систематизираните водещи трансформации в търсенето на туристите обуславят потребността от нови видове и специализирани форми на туристически пътувания, които удовлетворяват съвременните потребности и желания на клиентите. В този контекст бавният туризъм е носител на противоположни свойства и качества в сравнение с масовите и традиционни

туристически пътувания. Приликите му с устойчивите и специализираните форми на туризъм се свързват най-вече с предимствата и положителните ефекти за социокултурната и физическата среда и по-конкретно, висока информираност и загриженост за нея. Противно на сходствата, възникването и развитието на бавния туризъм е следствие от точно определени предпоставки и характеристики на социокономическата и политическата среда. Уникалността на философията, заложената в него, следва два основни принципа: достатъчно време за забавяне на темпото при пътуванията и привързаност към мястото, избрано за посещение и престой (Weiermaier & Mathies, 2004: 101).

Бавният туризъм е резултат от специфичен еволюционен процес, при който пазарните сегменти са привлечени от бавните туристически пътувания. В специализираните публикации по темата се разкриват отделни техни особености, но общоприетата дефиниция за бавния туризъм липсва. За целите на изследването дефинираме **„бавния туризъм“** като: *съвременна концепция за създаване на алтернативни форми на туризъм и хармонично развитие на дестинацията, основана на етични ценности, пълноценни и индивидуално осмислени туристически пътувания, лишени от стреса и динамиката на масовия туризъм, в естествена, уникална и автентична среда*. Предимствата на концептуалния подход при определяне на понятието предполагат устойчиво разбиране и отношение към общността-домакин като следствие на по-дълбокото, осъзнато и активно включване в придобиването на туристически опит по време на престоя.

Мотивацията за участие в подобни пътувания се свързва с проявите на отговорно потребителско поведение от страна на туристите. Прогнозите са, че бавното пътуване и предоставените чрез него автентични преживявания и опит ще стимулират местната икономика и ще се наложат като тенденция, противостояща на масовите морски ваканции и обиколни пътувания. Сред европейците особено популярен е бавният туризъм с престой във ферми и неурбанизирани райони в Германия, Великобритания, Италия, Швейцария, Франция и др. В глобалната мрежа броят на сайтовете с мнения и впечатления, както и предложения за бавни туристически пътувания, непрекъснато расте (Dickinson et al., 2011: 22). Потребителите на Lonely planet и TripAdvisor все по-често споделят, че all inclusive почивките в петзвездни хотели и организирани групови екскурзии с по 30 души постепенно отстъпват пред идеята за забавяне на темпото на туристическите пътувания и насладата от малките удоволствия като: пешеходни разходки, свеж въздух, чиста природа, местни специалитети и др. (Dimova, 2015).

Еволюционният характер на **теоретичния модел на бавния туризъм** интегрира концепцията бавно хранене и общественото движение бавни градове, развиващи се в отговор на нарастващата необходимост на хората за бягство от забързаното ежедневие. Моделът показва влиянието и ефектите от противопоставяне на глобализацията и забързания начин на живот чрез идеологиите и примерите за активно поддръжничество на

движението бавно хранене и концепцията бавен град, а впоследствие и разбирането за бавен туризъм.

Началото на движението *бавен живот* (slow life) е поставено през 1986 г. Италиански привърженици на висшата кулинария, водени от Карло Петрини (журналист) се събират на площад „Испания“ в Рим, на протест срещу откриването на поредното заведение от веригата за бързо хранене „Макдоналдс“. Недоволството е срещу хомогенизацията и стандартизацията, налагани от концепцията за бързо хранене. Три години по-късно в Италия се създава движение *бавно хранене* (slow food). Основната му цел е свързана с общественозначимата идея за вкусна и здравословна храна, която носи удоволствие и наслада, възпитава вкусове и събужда сетивата (Dabeva & Lukanova, 2011: 89). Насърчават се културните и кулинарните различия, храненето с домашно произведени автентични продукти, създаването на екоферми и най-вече бавното готвене с много внимание и любов.

Идеите на организацията се оказват печеливши и не се ограничават само до кулинарен протест. Те определят генезиса и на т.нар. „бавни градове“ (Cittaslow); философията *бавен живот*; концепцията *бавен туризъм* (slow tourism). Само за няколко години към бавното хранене се добавят „бавно образование“, „бавни технологии“, дори „бавно пътуване“. Последното понятие е използвано за първи път през 1999 г. от Гейр Бертелсен, основател на Световния институт за бавен живот и противник на пакетните екскурзии с интензивно посещение на забележителности. Той препоръчва: придвижване с влак (бавен), а не със самолет; настаняване в бунгало или вила, а не в хотел; престой не по-малко от една седмица; следване на правилото „в къща далеч от къщи“, където посетителят пазарува и приготвя сам храната си, интегрира се в местния начин на живот; при възможност преминаване на част от маршрута с велосипед, а през зимата – със ски.

Първият *Cittaslow* – *бавен град* е италианското миниатюрно градче Кианти, в Тоскана. Прогресивната идея е на бившия кмет на града Паоло Сатурнини и е реализирана през 1999 г. Следват Бра, Позитано, Орвието и др., като бавните градове в Италия са вече над 70. Най-общо казано моделът на бавния град се противопоставя на глобализацията, като основната цел е: „да се разшири влиянието на философията бавно хранене върху местните общности и градски власти, прилагайки в ежедневието екологични гастрономични концепции“ (Cittaslow Charter, 2014: 5). Стимулира се потреблението на регионални продукти и местно култивирани храни. Вземат се мерки за намаляване на шума и трафика, увеличаване на зелените и пешеходните зони, насърчаване на местните земеделци, търговци и ресторантьори, които продават продуктите им.

Бавните градове са с население до 50 хил. д., без движение на коли в центровете, а жителите им използват природосъобразна енергия. Липсват големи вериги супермаркети, както и популярни вериги за бързо хранене. Постепенно *Cittaslow* се превръща в световно признато, урбанистично движение със значими социални измерения. Реализира се като модел на

местно управление и се приема от близо 190 града в 30 държави. Реализирането на идеите на Cittaslow се основава на 72 критерия, публикувани в специална международна Харта и групирани в 7 категории като политики за: околна среда и енергия; инфраструктура; качество на градски живот; селско стопанство, туризъм и занаяти; гостоприемство, обучение и осъзнаване; социално сближаване и партньорства. В основата на концепцията *бавни градове* е балансът между настъпващата глобализация и уникалността на местните общности в тяхната естествена среда.

Интегрирането на водещите същностни характеристики на представените концепции (бавен живот, бавно хранене и бавни градове) повишава ефективността от реализацията на модела на бавния туризъм. Неговото успешно функциониране зависи от индивидуалното благосъстояние на местните жители и благополучието на общността като цяло, което е пряк резултат от добрите социалноикономически взаимоотношения в границите на общността. Затова се насърчават общностните дейности, местният бизнес и услуги, както и активното участие в местни инициативи. Така се подобрява качеството на живот на резидентите и самите те се грижат за удобствата на посетителите. Идеята е да се покаже на гостите най-доброто от местните традиции, кухня, уникални забележителности, околна среда и начин на живот.

Изпълнението на критериите, които са в основата на философията бавен туризъм и нейните съставни елементи, води до забавяне на темпото по време на туристическите пътувания, за да се види и усети реалния свят на човека в неговия естествен и неподправен ритъм. Еволюционният път на концепцията бавен туризъм и нейните особености съответстват на трансформациите в съвременното търсене, където философията на бавните туристически пътувания привлича все повече последователи.

ИЗВОДИ

Проучването в разработката позволява да се направят следните по-важни изводи относно водещите предимства и ползи от практическата реализация на идеите, заложи в концепцията „бавен туризъм“:

❖ Тя *обединява* *новопоявили се съвременни форми и разновидности на устойчиво, хармонично и отговорно туристическо развитие* със значителни разнообразни въздействия върху параметрите на туристическа индустрия на местно равнище.

❖ Възприемането и реализирането на идеите и схващанията за забавяне на темпото по време на ваканциите и туристическите пътувания води до *стратегически положителни ефекти* върху развитието на дестинациите и способства за акумулиране на значителни оздравителни, възстановителни и познавателни въздействия върху посетителите.

❖ Конкретните измерения на концепцията (бавно пътуване, бавно хранене, престой в бавни градове и т.н.) могат да се използват като *комплексно конкурентно предимство* за *утвърждаване идентичността на дестинациите*, което стимулира качествени изменения в характеристиките на туристическото им предлагане.

❖ Принципите и възприятията, които са в основата на разбиранията за умерения начин на живот по време на отдиха и почивката, *въздействат върху имиджа на туристическите места и влияят косвено върху сегментацията* на туристическото търсене.

❖ Бавният туризъм може да се прилага като *стратегически интегриран подход за управление на дестинациите*, реализиран чрез съответни оперативни дейности и специфично потребителско поведение на туристите като форма на противопоставяне на динамиката и стандартизацията при масовия туризъм и алтернатива на традиционните туристически пътувания.

❖ Принципите и схващанията, на които се базира концепцията, потвърждават необходимостта от постигане и поддържане на *хармония и баланс между туристическата индустрия и заобикалящата я среда* по отношение на специфични ресурси и атракции, културно-историческо наследство, местен архитектурен стил и кулинарни традиции, рекреационни зони и традиционни пазари за услуги и продукти местно производство.

REFERENCES

- Dabeva, T., G. Lukanova*, 2011. *Restorantyorstvo*. Varna: Nauka i ikonomika.
- Dickinson, J., L. Lumsdon, D. Robbins*, 2011. Slow travel: issues for tourism and climate change. // *Journal of Sustainable Tourism*, № 3, 281–300.
- Dimova, E.*, 2015. Bavni pateshestviya. // *Tema*, № 11, 35–37.
- Fullagar, S., K. Markwell, E. Wilson*, 2012. *Slow Tourism: Experiences and Mobilities*. Bristol: Channel View.
- Kyran, D.*, 2014. *Izkustvoto da patuvash bavno*. S.: Siela.
- Kolev, S.*, 2007. Noviyat turizam. // *Dnevnik*, № 14, 14 avg., s. 22.
- Kundera, M.*, 2001. *La lenteur*. Paris: Gallimard.
- Lowry, L., M. Lee*, 2011. *CittaSlow, Slow Cities, Slow Food: Searching for a Model for the Development of Slow Tourism*. 19.08.2011. // <https://works.bepress.com/lowry_linda/3/> (02.05.2016).
- Neshkov, M., V. Kazandzhieva*, 2015. Predizvikatelstva i perspektivi pred kontseptsiyata baven turizam. // *Infrastruktura i komunikacij*, № 10, 24–29.
- Stănciulescu, G., E. Molnar, M. Bunghez*, 2011. Tourism's changing face: new age tourism versus old tourism. // <https://www.academia.edu/4203138/TOURISMS_CHANGING_FACE_NEW_AGE_TOURISM_VERSUS_OLD_TOURISM> (07.05.2016).
- Weiermair, K., Ch. Mathies*, 2004. *The Tourism and Leisure Industry: Shaping the Future*. Binghamton, NY: Haworth Hospitality Press.
- Wilkening, D.*, 2008. Slower tour travel a growing trend. 13.10.2008. // <<http://www.forimmediaterelease.net/pm/1869.html>> (02.05.2016).
- Cittaslow International Charter. 21.06.2014. // <http://www.cittaslow.org/download/DocumentiUfficiali/Charter_2014.pdf> (4.05.2016).
- UNWTO Asia/Pacific Newsletter Issue. 29.08.2012. // <<http://asiapacific.unwto.org/newsletter/2012-08-29/unwto-asiapacific-newsletter-issue-27>> (29.04.2016).